

DIAKONISSESTIFTELSEN – DIAKONAL DISKURS OG VELFÆRDSPRAKSIS

Medarbejder ved Diakonissestiftelsen, cand.mag. Michelle Jørsing Kristensen

Indledning

På Frederiksberg i København ligger Diakonissestiftelsen, og det har den gjort i godt 155 år. Ved første øjekast ligner de kamtakkede murstensbygninger et levn fra fortiden, men inden for murene kan man møde stiftelsens sygeplejestuderende, hospicelæger, børnehavepædagoger såvel som præster, alterbrødsbagere og diakonisser. Diakonissestiftelsen startede i 1863 som et diakonalt omsorgsprojekt og har gennem sin lange historie holdt fast i diakonien som sit værdigrundlag. Nærmere bestemt går det ud på, at Diakonissestiftelsen bruger diakonien som udgangspunkt for deres virksomhed, hvor der i praksis er fokus på at yde omsorg for det enkelte menneske. Hvor det i begyndelsen af Diakonissestiftelsens virke blev formuleret som »tjenende Kærligheds- og Barmhertighedsgjerninger« funderet på »Troens Grundvold, der er lagt i vor evangeliske-lutherske Folkekirke« (*Diakonissestiftelsens grundbestemmelser* 1866, §1), er diakoniens rolle i stiftelsen i dag anskuelliggjort ud fra fem grundlæggende værdier: Medmenneskelighed, ordentlighed,

faglighed, synergi og nytænkning. Gennem løbende reformuleringer har Diakonissestiftelsen tilpasset sit diakonale værdigrundlag til det omgivende samfunds udvikling.

Selv om stiftelsen er funderet på et diakonalt værdigrundlag, hører den ikke ind under folkekirken som sådan. Stiftelsens egen kirke, Emmauskirken, er en privat kirke og dermed uden sogn og uden offentlige tilskud og fungerer i dag som virksomhedskirke – altså en kirke primært for stiftelsens medarbejdere, elever og studerende. Diakonissestiftelsen udfylder dermed en særegen rolle både i forhold til det danske velfærdssamfund og i forhold til det religiøse samfund i dag. Denne særegne rolle er udviklet gennem det 20. og 21. århundrede og er præget af stiftelsens lange historie samt af fastholdelsen af det diakonale værdigrundlag. Det har været med til at gøre, at Diakonissestiftelsen i dag er en af Danmarks førende private velfærdsaktører, hvis opgave det er at organisere og skabe rammer for diakoni i holdning og handling.

Men hvilken betydning har diakonien i den velfærdsmæssige praksis, som udmønter sig i Diakonissestiftelsens virke? Og hvordan forholder Diakonissestiftelsen sig til det omgivende samfund og særligt til det religiøse samfund, som den er en del af og på samme tid stiller sig på kanten af? Det er nogle af de spørgsmål, som jeg vil forsøge at komme med nye perspektiver på i løbet af denne artikel. Disse partikulære perspektiver på Diakonissestiftelsens virke vil desuden give nogle generelle indsigter i diakoniens rolle i det danske samfund.

Diakonissestiftelsen historisk set

Diakonissestiftelsen blev oprettet i 1863 af kronprinsesse Louise for »... at Uddanne Diakonisser til at øve tjenende Kærligheds- og Barmhjertighedsgjerninger imod Syge, Fattige og Andre, der lide aandelig eller legemlig Nød« (*Diakonissestiftelsens grundbestemmelser* 1866, §1). Dronning Louise var stiftelsens protektor gennem hele sit virke, og så den som sit livsværk. I sin sidste vilje skrev hun, at hun ikke havde noget imod at Diakonissestiftelsen udviklede sig og fulgte med tiden, men at det »... stedse [burde] skee paa den evangelisk-lutherske Kirkes almindelige Grund« (*Dronning Louises sidste vilje* 1898). Diakonissestiftelsens tilknytning til den folkekirkelige diakoni er altså en del af stiftelsens DNA – også i dag, hvor stiftelsen er en privat velfærdsaktør funderet på et diakonalt grundlag med fokus på uddannelse, omsorg og pleje.

Diakonissestiftelsen startede i et mindre hus på Frederiksberg, der dannede rammerne om et lille hospital og tilhøren-

de hjem for de diakonisser, som arbejdede i stiftelsen. Det var især hospitalssygeplejen, som man fokuserede på at udvide i løbet af 1900-tallet, ved siden af arbejdet med menighedspsygepleje, børnehjem og ældrepleje. Denne udvidelse var betinget af den samfundsmæssige efterspørgsel, men også af det iboende diakonale ved at hjælpe mennesker i åndelig og legemlig nød, som det hed i grundbestemmelserne. Antallet af indviede diakonisser kulminerede i 1940 med 479 indviede diakonisser (Olesen 1976, 211). Efter en gradvis nedgang i antallet af diakonisser og en generel kulturændring i det omgivende samfund samt en ekspanderende offentlig forsorg i løbet af det 20. århundrede trængte Diakonissestiftelsens omsorgsprojekt til en redefinering. Resultatet blev en nytænkning af de velfærdsydelser og tilbud, som stiftelsens kunne levere, med en samtidig fastholdelse af det diakonale værdigrundlag. Den samtidssvarende udvikling medførte muligheder for at gøre noget andet og mere. I dag er Diakonissestiftelsen en unik aktør på velfærdsområdet med blandt andet daginstitutioner, hjemmehjælp, plejehjem, hospice og bofællesskaber for psykisk sårbare, hvor alle aspekter af virket finder hjemmel i det diakonale værdigrundlag.

Diakonal diskurs og praksis

Diakoni som fænomen kan spores tilbage til oldkirken og er belyst i Det Nye Testamente med lignelsen om den barmhjertige samaritaner (Luk. 10,25-37). I dag er diakonien et kirkekendetegn, som der kan konstateres bred opbakning om i folkekirken (Andersen og Riis 2002, 96), og den

er dermed en integreret del af det folkekirkelige liv. Men det har været nødvendigt at tilpasse diakonien til modernitet og senmodernitet for at kunne overleve i et samfund med stigende sekularisering og velfunderede offentlige velfærdsydelser. Det, som stadigvæk binder diakonien og samfundet sammen, kan udtrykkes i begrebet *medmenneskelig omsorg*.

Medmenneskelig omsorg kan ses som en del af hverdagens teologi. Antropolog Cecilie Rubow anskuer hverdagens teologi som måder at tro på »... forankret i bestemte situationelle, erfaringsmæssige og kommunikative sammenhænge ...« (Rubow 2000, 145). Det er netop denne forståelse af diakoniens hverdagsteologiske betydning, der gennemsyrrer Diakonissestiftelsens virke. Stiftelsen har skabt et diakonalt fællesskab, som fastholder troens centrale rolle i hverdagen.

Overordnet set har Diakonissestiftelsens forhold til diakonien gennemgået tre faser: Fra begyndelsen var værdigrundlaget selvfølgelig, og det var et ufravigeligt vilkår, at alle involverede bekendte sig til den evangelisk-lutherske tro. I takt med samfundsudviklingen i løbet af 1900-tallet på både folkekirkelige og velfærdsmæssige områder var dette ikke længere tilfældet. I perioden ca. 1970-1990 var diakonien samlet i en særlig, kirkelig afdeling på stiftelsen, der blev holdt adskilt fra den øvrige virksomhed. I dag er den almene anskuelse internt i stiftelsen, at værdigrundlaget skal have relevans for alle tilknyttede og for stiftelsens praksis i hverdagen. Det er ikke et krav, at medarbejdere, studerende og elever skal have et personligt forhold til diakonien, men det

diakonale værdigrundlag bør have betydning for den praksis, som de er en del af. Gennem en diakonal velfærdspraksis er det lykkedes Diakonissestiftelsen at gøre sig til en integreret del af den velfærd, som vi danskere forventer at møde og modtage.

Når den franske sociolog Pierre Bourdieu påpeger, at dannelsen af betydning og mening sker gennem aktørers habitus, dvs. den kropsliggjorte praksis, som finder sted i et givet socialt felt (Bourdieu og Waquant 1996, 106), er det også gældende for den daglige praksis, der udspiller sig på Diakonissestiftelsen. Sammen med den daglige praksis hører den bestemte diskurs, der kommer til udtryk i den hverdagsteologiske forståelse af diakoniens rolle i og betydning for Diakonissestiftelsen. Gennem den særlige habitus og diskurs som stiftelsens bestyrelse, direktion, medlemmer, medarbejdere, studerende og elever har i deres daglige praksis, tilskriver stiftelsen sig en særlig rolle som en velfærdsaktør med et diakonalt værdigrundlag. Diakonissestiftelsen tillægger sig i al væsentlighed en central og særlig plads i det danske samfund, og samtidig også i det religiøse samfund gennem sin diskurs og habitus i praksis, og denne udvikling er helt i overensstemmelse med den udvikling, som folkekirken gennemgår i disse tider. Fællesskabet i det daglige omsorgsarbejde, som man udøver og oplever på stiftelsen, udtrykkes ofte i hverdagen som det centrale, og det er dermed ikke den dogmatiske forståelse af diakonien, der fylder i hverdagen for de fleste. Man kan dermed sige, at værdigrundlaget primært holdes relevant gennem

opretholdelsen af en hverdagsteologisk diskurs, der er grundlaget for stiftelsens velfærdsmæssige praksis.

Forholdet til det danske samfund

Udviklingen på Diakonissestiftelsen er en del af en større bevægelse, hvor man hele tiden reformulerer begreber og former med henblik på at gøre det religiøse relevant for alle. Paralleller til Diakonissestiftelsens fortsatte reformulering kan findes i andre store folkekirkelige organisationer såsom Folkekirkens Nødhjælp. Det er et spørgsmål om overlevelse – man ønsker at appellere bredt og samtidig vise sit særpræg. Brugere og borgere ser de folkekirkelige organisationer som steder med fokus på respekt og ansvarlighed netop på grund af deres tilknytning til det folkekirkelige miljø.

Diakonissestiftelsen søger legitimering gennem den folkekirkelige diakoni. Teolog Hans Raun Iversen forklarer: »I store træk er det en offentlig finansieret institution, så der er total religionsfrihed, men derfor kan man godt fastholde og praktisere, at man er en holdningsbestemt institution« (Lind 2013). På trods af det folkekirkelige grundlag favner stiftelsen alle konfessioner, hvilket viser en åbenhed og en pluralistisk tilgang til det danske religiøse samfund i dag.

For Diakonissestiftelsen som institution er forholdet til folkekirken relativt svagt og har siden begyndelsen været præget af få formelle bånd. Dog ser Emmauskirken sig selv som en folkekirke på Frederiksberg, der tjener nogle af de samme formål som sognekirkerne. Dette foregår ved siden af rollen som virksomheds-

kirke på frivillig basis fra Emmauskirkens side. Samarbejdet med og kontakten til de øvrige folkekirker indbefatter særlige forhold og aftaler, som særstiller stiftelsen og Emmauskirken i forhold til det øvrige religiøse samfund.

Diakonissestiftelsen følger den samfundsmæssige udvikling, fordi den som velfærdsaktør leverer nogle af de tilbud og ydelser, der efterspørges af samfundet. Stiftelsen har fokus på individet og på at møde det enkelte menneske lige der, hvor det er. Denne forståelse af omsorg for det hele menneske motiveret af næstekærlighed er i fuld overensstemmelse med det israelitisk-kristne menneskesyn, som findes i Biblen. Det viser, hvordan stiftelsen tager stilling til de svære spørgsmål i livet som en del af den omsorg, der ydes, samtidig med at der skal være plads til det enkelte menneskes holdninger og religiøse overbevisning. Det har betydning for stiftelsens rolle i samfundet, som man ifølge tidligere generalsekretær for Diakonissestiftelsen, Hanne Thomsen, selv er med til at definere: »Indholdet og intentionen er den samme, men i kraft af, at vi vokser, skal der være mere plads i organisationen... Vi er fortsat en organisation, der bygger på kristne værdier og arbejder med omsorg og uddannelse, men forudsætningen for at vi kan gøre en forskel er, at vi tjener vores penge selv...« (Nissen 2012). Diakonissestiftelsen forsøger altså at følge med samfundsudviklingen og vælge selvstændighed frem for afhængighed uden, at det skader det diakonale grundlag.

Stiftelsen har formået at tilpasse sig det danske religiøse samfund ved at forny

sin habitus og tale om troen på nye måder med en samtidig fastholdelse af det diakonale værdigrundlag, der ikke bare strækker sig tilbage til stiftelsens grundlæggelse i 1863, men helt tilbage til oldkirkens nytestamentlige livsholdning.

Afrunding

Diakonissestiftelsen sættes og sætter sig selv i centrum som pioner på omsorgsområdet. Men i takt med samfundets udvikling er stiftelsen nødt til at tilpasse sig, hvilket kan være svært, hvis man ønsker at fastholde værdigrundlaget fra 1863. Den gradvise bevægelse mod fornyelse i løbet af det 20. og 21. århundrede kunne godt have påvirket stiftelsens rolle negativt i religiøs sammenhæng, så der i sidste ende ikke længere er tale om diakoni i en folkekirkekristen forståelse. Men ved at insistere på sit diakonale værdigrundlag opnår Diakonissestiftelsen en særstilling som velfærdsaktør. Det diakonale værdigrundlag er Diakonissestiftelsens særpræg, som ikke alene adskiller, men styrker dens eksistens. Forståelsen af det diakonale i udviklingen af Diakonissestiftelsens velfærdsløsninger tillægger det at være en værdibaseret organisation betydning og relevans. Selvom Diakonissestiftelsen har udviklet sig i samklang med samfundsudviklingen, er værdigrundlaget altid afsæt for stiftelsens virke.

Den sekulariseringsproces, som folkekirken har gennemgået – især i løbet af Diakonissestiftelsens levetid – har udfordret stiftelsens samfundsmæssige og religiøse betydning. Kan man som moderne velfærdsaktør stadig tilskrive sig et diakonalt værdigrundlag? Jeg vil mene, at

Diakonissestiftelsens overlevelse netop er betinget af, at man i et sekulariseret samfund som det danske – der dog stadig tilskriver folkekirken en enorm betydning – skiller sig ud og tilpasser sin habitus og den diskurs, som man anvender i tale om troen og i den medmenneskelige omsorgspraksis, med en samtidig åbenhed og rummelighed over for samfundet.

Litteratur

- Andersen, Peter B. og Ole Riis. 2002. »Religionen bliver privat«. I *Danskerne værdier 1981-1999*, redigeret af Peter Gundelach, 76-98. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre og Loïc Waquant. 1996. *Refleksiv sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Davidson, Mette Marie (red.). 2013. *Diakonissestiftelsen 150 år*. Tarm: Tarm Bogtryk. (Refereres til som »Jubilæumsskrift«)
- Diakonissestiftelsens Grundbestemmelser*. 1866. Diakonisse-stiftelsens arkiv.
- Dietz, Susanne Malchau. 2013. *Køn, kald & kompetencer. Kvindefællesskab og omsorgsuddannelser 1863-1955*. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Dronning Louises sidste Vilje*. 1898. Diakonissestiftelsens arkiv.
- Højsgaard, Morten T. og Hans R. Iversen (red.). 2005. *Gudstro i Danmark*. København: Anis.
- Lind, Laura E. 2013. »Diakonissestiftelsen 150 år«. Artikel i *Kristeligt Dagblad*, den 18. maj 2013. <http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/diakonissestiftelsen-150-%C3%A5r>

- socialt-arbejde-i-korsets-tegn (set den 5. februar 2019).
- Mortensen, Viggo. 2005. *Kristendommen under forvandling – pluralisme som udfordring til teologi og kirke i Danmark*. København: Forlaget Univers.
- Nissen, John Engedal. 2012. »Fra gammelt hospital til moderne virksomhed«. Artikel i *Kristeligt Dagblad*, den 30. april 2012. <http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/fra-gammelt-hospital-til-moderne-virksomhed> (set den 5. februar 2019).
- Nissen, Karsten (red.). 2001. *Diakoni – en integreret dimension i folkekirkens liv*. Aarhus: Aros.
- Olesen, Edith. 1976. *Diakonien i kirkens historie*. Fredericia: Frimodt.
- Rubow, Cecilie. 2000. *Hverdagens teologi: Folkereligiøsitet i danske verdener*, 145-184. København: Anis.
- Foruden den opgivne litteratur baseres indholdet af artiklen på samtaler med Diakonissestiftelsens forstanderinde, søster Merete Pelle Poulsen, og på samtale med præst ved Diakonissestiftelsen, Jan Nilsson.

Forfatter

Michelle Jørsing Kristensen
Diakonissestiftelsen
Peter Bangs Vej 5B
2000 Frederiksberg
mikr@diakonissen.dk /
michelle_kristensen90@hotmail.com